

Feiten en cijfers rond Smient, Kolgans en Grauwe Gans

In het afgelopen najaar formuleerde het Ministerie van LNV een nieuw beleidskader dat tot doel heeft door actieve verjaging (met afschot) en het instellen van 80.000 ha opvanggebied de landbouwschade door Smient, Kolgans en Grauwe Gans te reduceren. Aanleiding is de groei van de toegekende schadevergoedingen en een motie van de Tweede Kamer om de jacht te heropenen op deze soorten, die de helft van alle schadevergoedingen voor hun rekening nemen.

De toename van het aantal schadeclaims wordt meestal in één adem genoemd met de toename van het aantal vogels. Bovendien wordt door sommigen aangehaald dat het wegvallen van afschot vanaf 1999/2000 - onder de oude jachtwet werden in Nederland jaarlijks naar schatting (!) rond de 50.000 Kolganzen en 55.000 Smienten geschoten - wel moet leiden tot toenemende aantallen. Niet alleen vanwege de verminderde sterfte, maar ook omdat Nederland aantrekkelijker wordt door het wegvallen van jachtverstoring. Klinkt allemaal logisch, maar wat zeggen de cijfers over de aantalsontwikkeling? Dankzij maandelijkse tellingen zijn we goed in staat de jaarlijkse 'benutting' door Smienten, Kolganzen en Grauwe Ganzen te bepalen. Daaruit blijkt dat Kolgans en Smient na een sterke groei in de jaren zeventig en tachtig stabiel bleven in de jaren negentig (figuur 1). Gegevens van Wetlands International wijzen voor de populaties als geheel in dezelfde richting. Anders is de situatie voor de Grauwe Gans, die sinds de jaren tachtig aanhoudende groei doormaakt. In toenemende mate gaat het bij de winterpopulatie ook om broedvogels van eigen bodem. Noordelijke broedvogels overwinteren weliswaar meer in ons land (verplaatsing van Zuid-Spanje naar Delta-gebied), maar zijn korter in ons land aanwezig dan voorheen: ze komen later in het najaar aan en vertrekken normaliter weer vroeg in de winter.

Vooralsnog heeft het beperken (en uiteindelijk stopzetten) van de jacht in 1999/2000 niet tot een trendbreuk in de aantallen Smienten, Kolganzen en Grauwe Ganzen geleid. Deels is het ook te vroeg om effecten daarvan te kunnen meten. Zo zal het wennen aan minder verstoring door jagers een zeker 'leerproces' vergen en vertroebelen jaarfluctuaties het beeld. Van de Kolgans is bovendien een recente verminderde reproductie bekend, zodat de populatie als geheel niet snel zal uitbreiden. Ofwel: de aanname dat het aantal vogels almaar toeneemt, is maar beperkt geldig: het gaat alleen op voor

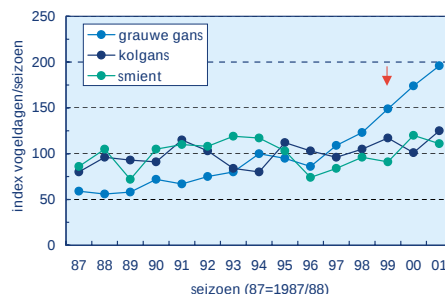
de Grauwe Gans (en Brandgans, die echter buiten het beleidskader valt).

Hoe zit het dan met de toegenomen schadegevallen? Figuur 2 toont bij alle soorten een positieve relatie tussen schadevergoedingen en doorgebrachte vogeldagen, maar de variatie is dusdanig groot dat het verband zeer zwak en niet significant is. Of er schade optreedt, hangt namelijk van veel meer factoren af dan enkel en alleen de aantallen en de begrazingsintensiteit. Denk aan de weersgesteldheid in de winter, de algehele toestand van het gewas en de bodem, het moment van begrazing maar bijv. ook moeilijker te meten aspecten als de 'tolerantie' van boeren ten aanzien van grazende vogels. Vooral dat laatste, en veranderingen in 'claim-gedrag', kunnen wel eens veel belangrijker zijn voor de ontwikkeling van schadegevallen dan de aantallen vogels. Dat schade en aantallen los van elkaar staan, is overigens eerder voor de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen aangetoond. Onderzoek aan landbouwschade in Nederland liet eveneens zien dat begrazingsintensiteit maar een deel van de variatie in schadebedragen verklaart.

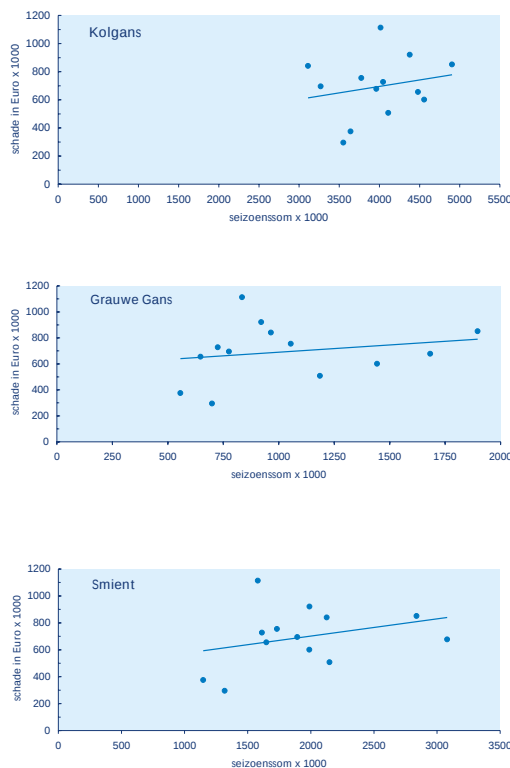
In oktober 2004 zullen de opvanggebieden gerealiseerd moeten zijn waarbinnen de vogels ongestoord kunnen foerageren. Provincies en het Ministerie van LNV stellen momenteel de begrenzing vast. De verdeling van de 80.000 ha over de provincies is mede gebaseerd op de watervogeltellingen in de afgelopen jaren, maar de gedetailleerde gegevens die beschikbaar zijn over de verspreiding van de vogels spelen verder nauwelijks een rol. Of de opvanggebieden groot genoeg zijn, verjaging en opvang zullen voldoende en ook de schade daadwerkelijk afneemt, zal hopelijk snel duidelijk worden. Ook het begrenzen van opvanggebieden is niet altijd een kwestie van hectares en aantallen. Begrens je vooral de topgebieden, dan is er een risico dat er nauwelijks extra opvang-capaciteit komt (die gebieden zitten immers al 'vol'); houd je die gebieden er echter buiten, dan mag in belangrijke foerageergebieden actief verjaagd worden. Daarnaast zijn er provincies waar grote aantallen op akkers foerageren, terwijl de opvang in principe op grasland gerealiseerd moet worden. Het is te hopen dat de afweging van de verschillende randvoorwaarden op een gedegen wijze plaatsvindt en beter wordt onderbouwd dan de aanleiding om deze beleidslijn in te zetten.

Kees Koffijberg

De volgende bronnen zijn geraadpleegd:
B.S. Ebbing (2003) Advies aan het faunafonds inzake de heropening jacht op Kolgans, Grauwe Gans en Smient, Alterra-advies aan Faunafonds;
B.S. Ebbing et al. (2003) Ganzen opvangbeleid: internationale natuurbescherming in de landbouwpraktijk, Alterra-rapport 792;
M. van Roomen et al. (2004) Watervogels in Nederland in 2001/2002, SOVON-monitoringrapport 2004/01;
W.A. Teunissen (1986) Ganzen schade in de akkerbouw, IBN-rapport 211, V. Wille (1999) Grenzen der Anpassungsfähigkeit überwinternder Wildgänse an anthropogene Nutzungen, proefschrift Univ. Osnabrück.

Figuur 1. Landelijke aantalsontwikkeling van Kolgans, Grauwe Gans en Smient op basis van de maandelijkse watervogeltellingen en uitgedrukt als index t.o.v. basisjaar 1987/88. De rode pijl geeft het moment aan waarop de jacht werd ingeperkt.

Figuur 2. Landelijke aantalsontwikkeling van Kolgans, Grauwe Gans en Smient in relatie tot de omvang van de door het Faunafonds uitgekeerde schade. Schadegegevens zijn ontleend aan een Alterra advies van april 2003 (te vinden op <http://www.faunafonds.nl/paginas/publicaties>) en Alterra-rapport 792.